

AZ AMERIKAI KÖZMŰVELŐDÉS IRÁNYÍTÁSÁRÓL - FLORIDA ÁLLAM PÉLDÁJA

Amerikai útjegyzetek II.

Amerikai úti beszámolóim első részében¹ a Virginia állambeli, 946 ezer lakosú Fairfax megye felnőttoktatásának egy szeletéről, a hazai közművelődési kínálatához hasonló tanfolyamokról, valamint azok területi szervezési elveiről, kiemelt célcsoportjairól írtam. Beszámolóimnak ebben a második részében a nálunk közművelődésnek, Amerikában humán jellegű, a humán tudományokhoz kapcsolódó (*humanities*) tevékenységeknek nevezett ügyek jogi és szervezeti eszköztárát mutatom be Florida állam példáján keresztül.

Az egyes országok közigazgatásának összehasonlító elemzésével foglalkozó kutatók óva intenek mindenkit attól, hogy az egyik ország államigazgatásáról írva, bizonyos eljárások átvételét javasolja egy másik ország közigazgatási gyakorlatába anélkül, hogy alaposan tanulmányozná a történelmi, társadalmi, kulturális és gazdasági hagyományok eltéréseit. Nos, beszámolómmal csak tájékoztatni szeretném az érdeklődő szakembereket. Sem összehasonlító, sem értékelő mondatokat nem írok le, ugyanis ehhez nem elegendők a témára vonatkozó ismereteim. Cikkem megírása előtt próbáltam megismerkedni a magyar nyelven írt, itthon megjelentetett és elérhető amerikai közművelődési irányításra vonatkozó szakirodalommal. Szinte semmilyen számottevő írást sem találtam. Így csak arra az ismeretanyagra tudok hagyatkozni, amit egy turistaúton láttam, baráti beszélgetéseken hallottam Francine Curro Cary igazgatótól és Gordon Olson helytörténész-től², s amit az Internetről, illetve amerikai adattárakból kigyűjtöttem.

I. A közművelődés támogatásának kormányzati eszközei az amerikai szövetségi irányítás szintjén

A tizennégy szövetségi minisztérium közül³ a közművelődési jellegű tevékenységek irányítása a Belügyminisztériumhoz (*Department of the Interior*) tartozik. Ennek a minisztériumnak a feladata a közterek, a természeti erőforrások, az indián rezervátumok, a vizek, a gyógyvizek és természeti kincsek, a vadászat, a halászat, valamint a nemzeti parkok és történelmi emlékhelyek ügyeinek irányítása. A felsorolt feladatokat öt nagy szervezeti alegység végzi, s ezek közül az egyik, a nemzeti park szolgálat (*National Park Service*) felügyelete alá tartozik a kulturális örökség védelme, valamint annak megismertetése a lakossággal.

Az ország természeti kincseit, s a történelmi emlékhelyeket, a nemzeti kulturális örökség tárgyi emlékeit, azok megismerését, megőrzését egységesen kezelik. Abból a természetes élethelyzetből indul ki ez az irányítási logika, hogy a családok, iskolai és egyéb csoportok hétvégén vagy nyári szabadságuk alatt autóbá ülnek, s felfedezik az országukat, egyszerre sajátítva el az ország földrajzára, történelmére, kulturális emlékhelyeire, tehát a természeti és kulturális örökségre vonatkozó tudnivalókat. Ehhez adnak segítséget a nemzeti parkokban, múzeumokban rendezett közművelődési programok, fesztiválok, s az egyéb közművelődési rendezvények.

A minisztériumok operatív feladatokban nem vesznek részt, a szövetségi kormányzati feladatok végrehajtását az úgynevezett független ügynökségek, illetve kvázi kormányzati szervezetek (*Independent Establishments, Corporations, and Quasi-official Agencies*) végzik. A közművelődés országos ügyeit a művészetek és a humán területek tevékenységeit átfogó szövetségi alapítvány, a *Művészetek és Humán Tevékenységek Nemzeti Alapítványa (National Foundation on the Arts and the Humanities)* koordinálja. Ez egy független szövetségi, adománygyűjtő és pénzelosztó szervezet, amely művészeti, kutatási, oktatási és közművelődési programokat támogat. Három részlege, alegysége van: az egyik a művészetek (*The National Endowment for the Arts - NEA*), a másik a múzeumok és a könyvtárak (*The Institute of Museum and Library Services - IMS*), a harmadik a humán ügyek, s a közművelődés (*The National Endowment for the Humanities - NEH*) támogatását végzi. Ez utóbbi alapítvány tevékenységét a későbbiekben részletesebben is ismertetem.

II. A közművelődés irányításának jogi háttere

A fenti alapítványok, így a közművelődés támogatását szolgáló is, az 1965-ben létrehozott, többször módosított jogszabály, a művészetek és a humán tevékenységek nemzeti alapítványát létrehozó (*National Foundation on the Arts and the Humanities Act of 1965*) törvény alapján működik. Ebben mondták ki, hogy az USA minden lakosának lehetősége van a művészetek gyakorlására és a humán önkifejezésre. A szövetségi kormányzat feladatkörébe tartozik a művészeti önkifejezés és a humán tevékenységek területén a nemzet fejlődésének erősítése és támogatása, elsődlegesen a helyi és magánkezdemenykezéseken keresztül. Egy fejlett országnak nem szabad korlátoznia a tudományok és a technológia területén történő erőfeszítéseit, de kötelessége az is, hogy a kulturális önkifejezés különböző megnyilvánulásait is értékelje, és jelentős támogatásban részesítse. Ezzel ugyanis hozzájárul a

¹ Szín – a Magyar Művelődési Intézet lapja – 2001. 6/3. szám 14–16. p.

² Ezúton is köszönöm önzetlen segítségüket.

³ Cikkem megírása után pár nappal született döntés a Belbiztonsági Hivatal létrehozásáról.

múlt megértéséhez, a jelen alaposabb elemzéséhez, és a jövő céljainak megfogalmazásához. A demokrácia az állampolgárok bölcsességére és jövőre irányuló elképzeléseire épül, ezért növelni és támogatni kell az oktatáshoz, a művészetekhez és a humán jellegű közművelődési tevékenységekhez való hozzáférés lehetőségét, hogy a polgárok, legyenek bármilyen származásúak, s éljenek bárhol az országban, ki tudják bontakoztatni képességeiket, s ne legyenek önálló gondolatok nélküli szolgák. (Látszik a nyelvezeten, hogy a jogszabály a hatvanas években készült.)

A központi kormányzat feladata, hogy az egyes államokkal, regionális szervezetekkel magán-jellegű vállalkozásokkal közösen elindítson és támogasson közművelődési és művészeti programokat. A központi kormányzatnak pénzelosztó tevékenysége megvalósítása során nagy körültekintéssel kell eljárnia, hogy az adófizetők pénzéből megvalósuló programok ténylegesen közösségi célokat szolgálnak. A jogszabály a központi kormányzat feladatává teszi a tehetséggondozást is a művészetek és a humán tevékenységek területén. Továbbá hangsúlyt kap a kulturális sokféleség tiszteletben tartása, és valamennyi kulturális megnyilvánulás részrehajlás nélküli támogatása. Létfontosságú a demokráciában a multikulturális művészeti örökség sokszínűségének megőrzése, csakúgy, mint az új elképzelések támogatása. Ezen célok megvalósítására hozták létre ezt a központi alapítványt, és így oldják meg e tevékenységek pénzügyi támogatását.

III. A közművelődést támogató szövetségi alapítvány működése

A "humanities" elnevezéshez – melyet a továbbiakban közművelődésnek fordítok, pedig jóval tágabb a hazai értelmezésnél – az amerikai közigazgatási nyelvezetben az alábbi területek tanulmányozása, illetve gyakorlása tartozik: modern és klasszikus nyelvek, nyelvészet, irodalom, történelem, jogtudomány, filozófia, régészet, vallástudomány, etika, történelem, művészetkritika, művészeti tevékenységek, a kulturális örökség, a népszokások, néphagyományok elmélete, védelme, az ünnepek és a jelenkori közösségi élet támogatása. Régebben nálunk is használatosak voltak a humán tudományok, humán gimnázium elnevezések, így az idősebb korosztály könnyen megbirkózik ennek az amerikai szakkifejezésnek az értelmezésével.

A közművelődési jellegű tevékenységek, intézmények támogatását a Humán Tevékenységek Nemzeti Alapítványa (*The National Endowment for the Humanities* – NEH) végzi. Az alapítvány a legnagyobb független szövetségi szervezet, amely 1965 óta támogatja a humán jellegű programokat. Feladata az amerikai kulturális élet gazdagítása, ezért hat területen támogatásokat nyújt a legkiemelkedőbb programok megvalósításához. Elősegíti a humán tudományok iskolai oktatásának fejlesztését, támogatja a humán tudományokkal foglalkozó kutatók és ösztöndíjasok tevékenységét, lehetőséget biztosít az életen át tartó tanuláshoz Amerika egész területén, megerősíti és támogatja a humán terület intézmé-

nyeit, védi a kulturális örökséget, és biztosítja valamennyi amerikai hozzáférést a humán tevékenységekhez.

Pénzügyi támogatást múzeumok, levéltárak, könyvtárak, egyetemek, állami televíziók, rádiók és magánszemélyek kérhetnek.

Az alapítvány élén az elnök áll, akit az ország elnöke nevez ki a Szenátus megerősítésével. Munkáját a Humán Tevékenységek Nemzeti Tanácsa (*The National Council on the Humanities*) véleményének kikérésével végzi. A tanács 26 köztisztviselőből álló magánszemélyből áll, akiket szintén az elnök kér fel hat éves időtartamra. Az alapítványnak három igazgatósága van, ebből az egyik az 50 államban, illetve az USA-hoz tartozó további 5 territóriumon, valamint Columbia kerületben hasonló néven, hasonló célok érdekében működő alapítványokkal tartja a kapcsolatot. A másik igazgatóság feladata támogatások szerzése az alapítvány számára az üzleti világból, s magánadakozóktól. A harmadik az új kezdeményezések támogatásával foglalkozik. A döntéshozatalban évente hatszáznál is több külső szakértő vesz részt.

IV. Florida állam kultúra-támogató szervezetei

Az egyes államokban működő alapítványok közül a Florida államban működő alapítvány munkájáról tudtam tapasztalatokat szerezni. Florida állam lakossága 15.111.000 fő.⁴ Működik kulturális ügyosztály (*Department of State/Division of Cultural Affairs*), s a szövetségi alapítvánnyal együttműködve programokat ír ki. Ezen alapítványok neve a többiéhez hasonlóan a szövetségi alapítvány nevére: *National Endowment for the Humanities* (Humán Tevékenységek Nemzeti Alapítványa) és az adott állam, ebben az esetben *the State of Florida* nevére viseli. A biztonságos támogatási források és a megfelelő magas presztízs biztosítása érdekében valamennyi állam hasonló alapítványának alapítói között jelen vannak a kultúra-támogató magánszemélyek, valamint a vállalkozások.

A közművelődési jellegű feladatok koordinálását a Floridai Humán Tevékenységek Tanácsa elnevezésű (*Florida Humanities Council* – FHC) non-profit szervezet végzi, melyet a *National Endowment for the Humanities* (NEH), Florida állam és magán adományozók hozták létre. Székhelye Tampa-ban, Florida félsziget nyugati részén működik. A szervezetnek 12 tagú elnöksége van, melyből 7 főt választottak, 5 főt pedig az állam kormányzója nevezett ki. A választott tagok egyetemi tanárok, történészek, társadalomkutatók. A kinevezett tagok között rangos közéleti személyiségek találhatók, mint például a hajózási felügyelőség egyik igazgatója, jogász, magánbefektető, valamint fontos üzleti vállalkozások tisztségviselői.

A Humán Tevékenységek Tanácsának (FHC) számos helyi programja van. Ezek közül csak azt a néhányat emelem ki, amelyek számomra különösen érdekesnek tűnt.

A *Humán előadók* elnevezésű program (*Humanities*

⁴1999. évi népszámlálási adat.

Speakers) keretében kulturális, helytörténeti és történelmi témákban előadókat kérhetnek a non-profit szervezetek az előadói irodától (FHC Speakers Bureau). Néhány a választható témák közül: Nagy egyéniségek és családok Florida történelmében, Közösségteremtés az építészet segítségével, Florida új városépítésze. Olyan programjaikra kérhetnek a helyi non-profit szervezetek előadókat az irodától, amelyek ingyenesek, és minden érdeklődő számára nyitottak. Az előadások témáját, s az előadókat tartalmazó katalógust meg lehet rendelni telefonon, vagy el lehet olvasni az Internetes honlapon.

A Nemzeti művészeti és kulturális hónap nevet viselő (National Arts and Humanities Month) rendezvénysorozatot az állam kulturális ügyosztályával közösen hirdette meg az FHC. Ennek a szövetségi támogatást is élvező programnak az volt a célja, hogy az év során az amerikaiak országszerte, így Florida államban is dalokkal, képzőművészeti alkotásokkal, s versekkel is kifejezhessék a művészetek szépsége iránti elkötelezettségüket, megmutathassák az ország kulturális sokszínűségét, s a legkülönbözőbb kulturális hagyományok megőrzése iránti szándékukat. Október hónapban ezekből az eseményekből minden államban, kampányszerűen események sokaságát szervezték meg, felhívva a figyelmet a művészetek, s a humán önkifejezés legkülönbözőbb megnyilvánulásainak fontosságára.

Florida az otthonunk (*Making Florida Home*) elnevezéssel öt éves programsorozatot hirdetett meg, amelynek főbb eseményeit az Interneten lehet követni. A program célja, hogy az állam lakossága a számára legszimpatikusabb módon és eszközzel fejezze ki saját szűkebb hazájával kapcsolatos érzéseit. A kulcsmondatok: Mitől érzem úgy, hogy ez az otthonom? Miért szeretem ezt az államot? Mi jellemzi ezt az országrészt.

Az FHC tevékenységéből a FORUM című, a Floridai Közművelődési Tanács (FHC) által kiadott magazin át-

tanulmányozása jelentette számomra a legnagyobb szakmai élményt. A 2000. évi floridai kiadványok versenyén öt díjat nyert el ez a közművelődési kiadvány, többek között a legjobb tájékoztató magazin, és a vizuálisan legszebben megtervezett kiadvány díját. Szerkesztőinek célmeghatározása szerint ezzel a magazinnal a floridaiaknak kívánunk olyan tájékoztatást adni, amely segítséget nyújt a közös kulturális örökségük felfedezéséhez, s a közös floridai identitás kialakításához, s annak megerősítéséhez. Az Interneten is olvasható magazin tematikus számai közül a Floridában fellelhető vallások, vallási csoportok bemutatását, azok történetét, s a témával kapcsolatos részletes térképeket, statisztikai, demográfiai adatokat tartalmazó tetszett a legjobban.

Minden fent említett kormányzati egységnek, alapítványnak igen részletes, működő honlapja van az Interneten, melyen megtalálható például a vonatkozó jogszabály, a döntéshozó kuratóriumi tagok szakmai önéletrajza stb. A legnagyobb segítségemre azonban az amerikai vezető napilapok éves almanachjai voltak.⁵ Az országban való eligazodáshoz, elemi tájékozottsághoz szükséges valamennyi adatot szinte naprakészen tartalmazzák ezek az adattárak, s egyik jobb, mint a másik. Minderről találtam statisztikai adatot, például arról is, hogy a különböző borszínű elhízott állampolgárok hogyan ítélik meg testsúlyukat, hány százalékuk tartja kővének, illetve megfelelő súlyúnak magát. Valamennyi kormányzati egység címét, telefonját, Internet címét tartalmazzák a kiadványok. Minden hivatalnak, szervezetnek és egyáltalán mindenkinek van honlapja. Nem csoda, hogy az amerikai lakosság körében nem kell különösebben szorgalmazni az otthonok Internethez való hozzáféréseinek kiépítését.

⁵A *The New York Times* 2001 almanach idei számát tanulmányoztam alaposabban, amelyet 11 dollárért, (két-három hamburger árért) vettem meg február elején.